

DEMOKRASİ ve EKONOMİK BÜYÜME

Ünal ARSLAN 1

Cem DOĞAN"

Özet

Bu çalışmada temel amaç, uzun dönem ekonomik performansı etkileyen siyasi rejimler ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkilerin saptanmasıdır. Literatürde demokrasi ve otoriter rejimlerin ekonomik performans ile ilişkisi iki temel argümana dayanmaktadır. Birinci argümana göre demokratik rejimler yatırımları azaltan, cari tüketim üzerinde oluşacak baskılara izin veren rejimler olmaları **Medeniyle ekonomik büyümeyi** engelleyen yada en azından yavaşlatan rejimlerdir. İkinci temel argümana göre, otoriter rejimlerde diktatörlerin toplumsal refahı veya toplam çıktıyı maksimize etmeye yönelik bir çabalarının olmayacağıdır. Bu argümanın doğal sonucu da, otoriter rejimlerin ekonomik büyümeyi engelleyeceğidir.

Çalışmada temel bulgumuz, güçlü kurumsal yapı ve mülkiyet hakları konusunda sağlayacağı güvence ile ekonomik büyümeyi destekleyeceği ve ekonomik performans açısından en iyi rejimlerin demokratik rejimler olduğu yönündedir.

Anahtar Kelimeler : Demokrasi, İktisadi Büyüme.

Abstract

This paper introduces the relations between political regimes and economic growth, which effect a state long run economic performance. The main questions are which and how political regimes foster or hinder economic growth? There are two different arguments about democracy and authoritarian regimes in relation with economic performance. The first one is that, democracy is thought to hinder growth because of pressures for immediate consumption, which reduce investment. The main result of this argument is that, democratic regimes hinder economic growth. The second argument against dictatorships is that authoritarian rulers have no interest in maximizing total output or social welfare. So that, authoritarian regimes obstacle economic growth.

Our main result, democracy with property right and strength institution structure foster economic growth and the best political regimes for economic performance.

Keywords: Democracy, Economic Growth.

GİRİŞ

İktisadi büyümenin kökenleri ile ilgili yaklaşımlar uzun bir dönem boyunca iktisadi faktörler ile açıklanmaya çalışılmıştır. Bu yaklaşım doğru olmakla birlikte eksik bir yaklaşımdır. Çünkü bir ülkenin ekonomik performansını ekonomik faktörlerle birlikte ekonomik olmayan faktörler de etkilemektedir. Son dönemlerde, ekonomik büyüme üzerine yapılan teorik ve ampirik çalışmalarda, ekonomik büyüme sürecini etkileyen ve burada iktisadi olmayan faktörler olarak tanımlayacağımız demografik, coğrafi, kültürel, kurumsal faktörler, demokrasi, gelir dağılımı, hükümet politikaları ve makroekonomik istikrar v.b unsurlar üzerine vurgu artmıştır.

Bu çalışmada temel amaç, ekonomik büyümeyi doğrudan veya dolaylı olarak etkilediğini düşündüğümüz demokrasi ve/veya otoriter rejimler ile ekonomik büyüme arasındaki etkileşimi ve bu etkileşimin yönünü ve kanallarını saptamaktır.

Genel olarak, literatürde ekonomik büyüme ve siyasi rejim arasındaki yaklaşımlar iki temel argümana dayanmaktadır. Öncelikle demokratik rejimin ekonomik büyümeyi engellediği yönündeki iddiadır ve bunun dayandığı temel argüman kısaca şu şekilde özetlenebilir. Demokrasinin ekonomik büyümeyi engellediği yönündeki iddia, demokratik rejimlerin yatırımları azaltan, cari (bugünkü) tüketimin arttırılmasına yönelik baskıların yaygın olduğu rejimler olmasından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla demokratik rejimlere dayalı yönetimlerin bu tür baskılara karşı koyamayacağı ileri sürülür. Sonuçta bu yaklaşım ekonomik büyüme ve demokrasi arasında olumsuz bir ilişkinin olduğu sonucuna götürmektedir. İkinci olarak, otoriter rejimlerin ekonomik büyümeyi engellediği yönündeki iddia ise, otoriter rejimlerin toplam üretimi maksimize etmek gibi bir problemlerinin olmadığı şeklindeki argümana dayanmaktadır (Przeworski ve Limongi, 1993 :1) Dolayısıyla bu yaklaşımda, büyüme ve demokrasi arasında pozitif yönlü bir korelasyonun olduğu donucuna götürmektedir.

I. Politik Rejim, Demokrasi ve Ekonomik Gelişme

Demokrasi ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki konusunda farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Bazı iktisatçılar, demokrasinin, ekonomik etkinlik için gerekli kararları almak ve bunları uygulama konusunda zayıf yönetimlere yol açtığını ileri sürerek, ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediğini iddia etmektedir. Bir diğer yaklaşımda, demokrasinin geniş bir halk katılımını sağlaması ve hükümetlerin alacağı yanlış kararların düzeltilebileceği bir mekanizma sağlayacağını ileri sürerek, ekonomik büyümeyi arttıracığı iddia edilmektedir. Son olarak, bazı iktisatçılar ekonomik büyüme ile demokratik veya otoriter rejimler arasında ilişkinin zayıf olduğunu ileri sürmektedir.

Bu çerçevede, Sirowy ve Inkeles'in iktisadi büyüme ve demokrasi arasındaki ilişkiye teorik düzeyde getirdiği üç temel yaklaşımı söz konusudur (Sirowy ve Inkeles, 1990:4 -5).

1.1. Çatışma (Conflict) Yaklaşımı

Bu yaklaşımda demokrasi ve ekonomik büyüme birbiriyle bağdaşmayan iki temel kavram olarak ele alınmaktadır. "Çatışma yaklaşımı", demokratik rejimin, baskı gruplarına kaynakların verimli faaliyetlerden kendi çıkarlarına doğru yeniden dağılımı için faaliyette bulunma hakkını sağladığı ileri sürülmektedir. Bunun sonucunda, kaynakların bu tür girişimlerden gelen rant arayışı talebini karşılamak için kullanılması ve dolayısıyla kaynakların düşük verimlilikteki faaliyetlere tahsis edilmesi söz konusu olmaktadır. Bu durumun da ekonomik büyümeyi engelleyeceği ileri sürülmektedir.

Bu yaklaşımda, demokrasinin yatırım ve yatırım gelirleri pahasına, cari tüketimi en üst düzeyde tutulmasına yol açacağı varsayımı bulunmaktadır.

Büyüme ve demokrasi arasında pozitif bir korelasyonun olduğu şeklindeki iddiaya karşısında olan argümanlardan biri, otoriter rejimlerin yüksek merkezi güçleri sayesinde ekonomik büyümeyi daha iyi koordine edebilecekleri yönündedir. Rao (1984) tarihli çalışmasında Demokratik rejimlerde çıkar gruplarının hükümetin ekonomik büyüme konusundaki kararlığını azaltabileceği iddia edilmiştir 1970'de Hindistan'da ve Pinochet rejimi altındaki Şili de bunun örneklerinin görüldüğünü ileri sürmüştür (Minier, 2001: 86)

1.2. Bağdaşma (Compatibility) Yaklaşımı

Baędařma yaklaşımında, demokratik bir şekilde formüle edilmiş bir kamu tercihi (public choice), tam rekabet piyasası modelindeki özel tercihlere (private choice) benzediğini, dolayısıyla burada her zaman bir etkinliğin ortaya çıkacağı iddia edilmektedir. Sosyal çıkar grupları arasındaki rekabet, pozitif net bir sosyal kazanç sağlayacak politikaların uygulanmasına olanak sağlayacaktır. Bu yaklaşım demokratik rejimlerin kaynakların etkin olmayan bir şekilde tahsis edilmesine yol açacağı dūřuncesini reddetmektedir (Sirowy, 1990: 8). Bu yaklaşımın önemli temsilcilerinden biri Mancur Olson'dur.

Olson, demokrasi ve bŸyŸme arasında pozitif bir ilişkinin var olduğunu ileri sŸrmüřtŸr. Olson, sağlam bir demokrasi için gerekli olan bireysel haklar Ÿzerine yapılan vurgunun hakların korunması ve anlaşmaların uygulanabilmesi açısından da önemli olduğunu ileri sŸrmektedir. Bununla ilgili bir diğer argŸman, birçok demokratik rejimde sistemdeki denge ve kontrol mekanizmasının yŸnetimlerin fonları verimsiz alanlara tahsis etmelerini zorlaştıran bir mekanizma olduğu iddiasıdır. Bu çerçevede demokrasinin iktisadi bŸyŸme Ÿzerine olan etkisi dolaylı bir etkidir ve «ŸlŸ demokrasilerin doğasında varolan yasal kurumlar mŸlkiyet hakları ve hukuk kuralları yŸksek bir ekonomik bŸyŸme oranının elde edilmesini sağlar. Elbette ki bu otoriter rejimlerde de kurumsallaştırılabilir. Pinoşe yŸnetimi altındaki şili de ve Singapur da otoriter rejimlere dayalı bŸyŸme Ÿrnekleri sŸz konusudur (Minier, 2001: 85-93). Bununla birlikte, mŸlkiyet haklarının korunması konusunda otoriter rejimler ile demokratik rejimler arasında farklılıklar bulunmaktadır. MŸlkiyet hakkının gŸvence altına alınması ve ekonomik hakların sŸreklilięi konusundaki inanç ekonomik performansın belirlenmesinde önemli bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır.

1.3. řŸpheci (Skeptical) Yaklaşımı

Son olarak, řŸpheci yaklaşım bŸyŸme ve demokrasi arasında sistematik bir ilişkinin aranmaması gerektiğini, daha çok spesifik politikalar ve kurumsal dŸzenlemeler Ÿzerinde odaklanılması gerektiğini ileri sŸren bir yaklaşımdır. Burada önemli olan politik sŸrelerin doğasından çok bireysel ŸzgŸrlŸklerin derecesidir. Her ne kadar bireysel ŸzgŸrlŸklerin derecesi demokratik rejimlerde, otokratik rejimlere gŸre daha fazla olsa da bunun sŸrekli bŸyle olacağı konusunda bir garanti yoktur. řŸpheci yaklaşım, demokratik sistemlerde bile siyasal parti sistemlerinin (tek veya çoklu parti sistemi), ekonomiye devlet mŸdahalesi dŸzeyinin, endŸstrileřme kalıbının (iřgŸcŸ veya sermaye yoğun) ve son olarak kŸltŸrel çevrenin değişebileceğini ileri sŸrerek bu faktŸrlere bakılması gerektiğini iddia etmektedir. (Sirowy, 1990:10).

2. Ekonomik ŸzgŸrlŸk ve BŸyŸme

Ekonomik ŸzgŸrlŸk ile iktisadi bŸyŸme arasında iki yŸnlŸ bir ilişki olduğu i-leri sŸrŸlebilir. Bununla birlikte, ekonomik ŸzgŸrlŸk ve iktisadi bŸyŸme birbirlerini destekleyen ve tamamlayan sŸrelerdir.

Gwartney, bireylerin ekonomik ŸzgŸrlŸęünün a). Diğer bireylerden gelen saldırılar karşısında gŸ kullanmadan, sahtekarlığa başvurmadan haklar elde etmeleri ve b).hak sahibi bireylerin bu haklarını kullanmaları, değiştirmeleri ve devretmeleri durumunda diğerlerinin haklarını ihlal etmedikleri takdirde ekonomik ŸzgŸrlŸęŸn varolacağını ileri

sürmüştür (De Haan ve Sturm 2000: 2). Gwartney (1996) göre, ekonomik özgürlüğün, işçilerin yeteneklerinde, yatırım ve sermaye oluşumunda, teknolojik ilerleme konusunda ve ekonomik örgütlenmelerde (organizasyonlar) iyileşmeler sağlayacağını, bu durumun da ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkileyeceğini ileri sürmüştür (Esposito ve Zaleski, 1998: 4). Haan ve Sturm (1999), ekonomik büyüme ile ekonomik özgürlük arasında güçlü bir ilişkinin var olduğunu ve daha fazla ekonomik özgürlüğün büyümeyi arttıracak sonucuna varmışlardır. Söz konusu çalışmanın ilginç sonuçlarından biri, ekonomik özgürlüğün durgun durum dengesi altında bulunan ekonomilerin, durgun durum dengesine ulaşmalarını sağladığını, fakat durgun durum dengesinin düzeyini ekonomik özgürlüğün etkilemediğini sonucudur (De Haan ve Sturm, 1999 :19).

Esposito ve Zaleski, insanların ürettiklerini koruyabilme özgürlüğüne sahip olmamaları durumunda yatırım yapma veya yeteneklerini geliştirme konusunda herhangi bir teşvike sahip olmayacaklarını, öte yandan insanlara üretim sürecinde yeni yöntemleri deneme izni verilmemesi durumunda teknolojik ilerleme ve buluşların engelleneceğini ve son olarak ekonomik özgürlüğün, insanların birbirleriyle işbirliği yapmasını, karşılaştırmalı üstünlüğe sahip oldukları alanlarda uzmanlaşmalarını ve ticari faaliyetlerden kar elde etmelerini sağlayacağını ileri sürmüştür. Bu anlamda, ekonomik özgürlüğün temel unsurları kişisel tercih hakkı, mülkiyet hakkı ve değişim hakkı olarak sıralamaktadır.¹

2.1. Mülkiyet Hakkının Güvencesi

Ekonomik performansın önemli bir belirleyicisi olarak ortaya çıkan mülkiyet hakkının farklı rejimler çerçevesinde incelenmesi önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte ekonomik performansın belirlenmesinde mülkiyet haklarının varlığı ile birlikte söz konusu bu hakların sürekliliği ve mevcut rejimin bu hakları koruma konusundaki kararlılığına duyulan inanç da önemlidir. Buradaki temel sorun, mülkiyet haklarının hangi rejimde daha iyi korunabileceği sorunudur.

Tornell (1997) tarihli çalışmasında, mülkiyet hakları konusundaki rejim farklılıklarının, ülkeler arası büyüme oranları arasındaki farklılıkların açıklanmasında önemli bir faktör olarak ortaya çıktığını ileri sürmüştür. Mülkiyet haklarındaki bozulma ve iyileşmelerin ülkelerin ekonomik performanslarındaki yükseliş veya düşüşleri belirlediğini saptamıştır. Tornell, kurumsal değişimi neoklasik büyüme modeli çerçevesinde içselleştirerek kurduğu modelde mülkiyet haklarının ortak ve özel mülkiyet rejimleri arasındaki farklılıklar üzerine yoğunlaşmıştır. Ortak mülkiyet rejiminin geçerli olduğu bir ekonomiden yola çıkarak, ekonominin, grupların, özel karları savunmak için oluşturulacak kurumların maliyetine katlanacak derecede yeterli bir zenginliğe ulaşması durumunda, özel mülkiyete doğru bir kaymanın ortaya çıkaracağını saptamıştır. Öte yandan ekonominin yeterli derecede zenginleşmesi sonucunda da rant arayışının (rent seeking) çıkar grupları açısından karlı duruma geleceğini ve bu çıkar gruplarının kurumları aşındırmaya başlayacağını ileri sürmüştür. Bunun sonucunda ekonomide ortak mülkiyete doğru bir kay-

Esposito ve Zaleski (1998)'deki tanımlamanın aynısı CATO Institute tarafından yapılmıştır. Rachid Benjelloun (2002); Measuring Economic Freedom, Nathan Associates, Inc., s. 3.

manın ortaya çıkacağı savunmuştur. Tornell, birinci durumda, ekonomik büyümede artış gözlerken, ikinci durumda da ekonomik gerilemenin ortaya çıkacağını saptamıştır (Tornell, 1997:219-250).

North ve Weingast'a göre, totaliter rejimlerde mülkiyet haklarının hükümdarın kendi çıkarları doğrultusunda değiştirilmesi ve bunun sonucunda yatırımlarda beklenen getirilerin düşmesi, yatırım yapma isteğini düşürecektir (Przeworski, 1993 : 2). Bununla birlikte, insanlara üretimlerini koruyabilme hakkı verilmediği durumlarda, insanların kendi yeteneklerini geliştirme ve yatırımda bulunma istekleri azalacaktır. Daha da önemlisi, ekonomik büyümenin sağlanması sadece bazı hakların tanınması ile değil, aynı zamanda bu hakların sürekliliği ve bu haklara bağlı kalınacağı konusunda kredibilitesi yüksek bir vaadin (söz verme) de bulunması gerekmektedir (Przeworski, 1993 : 2).

Öte yandan ülkeler arası yatırım ve büyüme oranları arasındaki farklılıkları açıklamada, ülkeler arasındaki mülkiyet hakları ve anlaşmaların uygulanması konusundaki farklılıklara bakılması gerekmektedir. North, mülkiyet haklarının zayıf olduğu ülkelerde sermayenin marjinal ürünü ile getiri arasında bir farklılığın bulunacağını ve sermayenin marjinal ürününün aynı olduğu, fakat mülkiyet haklarının farklılaştığı iki ülkede yatırım oranlarının farklı olacağını çünkü sermayenin marjinal getirisinin farklılaştığını ileri sürmüştür. Sonuç olarak ülkeler arası mülkiyet hakları konusundaki farklılıklar farklı yatırım ve büyüme oranlarına yol açmaktadır (Svensson, 1998: 2).

2.2. Değişim Özgürlüğü

Ekonomik özgürlüğün bir diğer ölçütü değişim özgürlüğüdür. Ampirik çalışmalarda, değişim özgürlüğü, uluslararası değişim, başka bir ifadeyle, yabancılarla ticarete bulunabilme özgürlüğü ve sermaye piyasasındaki değişim özgürlüğünü kapsamaktadır. Uluslararası ticarete bulunabilme özgürlüğünü saptamada kullanılan kriterlerden ilki, uluslararası ticaret üzerine konulan vergiler ikincisi ise tarife dışı ticari düzenlemelerden oluşmaktadır. Ekonomik özgürlüğün bir diğer ölçütü sermaye piyasasında değişim özgürlüğünü kapsamaktadır. Ampirik çalışmalarda, sermaye piyasasında değişimde bulunma özgürlüğünü ölçen temel kriterler :banka mülkiyeti, (bankaların özel mülkiyet oranı), kredi büyüklüğü (özel sektöre verilen kredi oranı), faiz oranlarındaki kontrol ve düzenlemeler ve yurttaşların yabancılarla sermaye işlemlerinde konulan kısıtlamalar olarak sıralanabilir (Carlsson ve Lundström, 2001 14).

2.3. Demokratik Rejim ve Yatırım Düzeyi

Demokrasinin yatırımları baltalayacağı ve cari tüketim üzerinde bir baskı oluşturacağı iddiası demokratik rejimlerin iktisadi büyüme üzerinde olumsuz bir etki yarattığı şeklindeki argümanın temellerinden birini oluşturmaktadır. Bunun karşısındaki argüman ise, otokratik rejimlerin veya diktatörlüklerin tasarrufları zorlayıcı yönlerinin olabileceğini ve bunun da ekonomik büyümeyi destekleyeceği iddiasıdır. Demokratik rejimlerin yatırımları engelleyeceği iddiasının en büyük savunucularından birisi, Vaman Rao'dur Rao'ya göre, Ekonomik kalkınma, yüksek bir fiziksel ve beşeri yatırımı gerektiren bir süreçtir. Bu tür bir yatırım programı, gelişmekte olan toplumlarda bugünkü yaşam standardını azaltan, cari yatırımlarda kesinti yapmayı gerektiren bir programdır. Dolayısıyla yatırımların gerektirdiği

artığı sağlayacak yönetimin veya rejimin totaliter ve baskıcı bir rejim olması gerektiğini savunmaktadır (Przeworski, 1993: 3).

Otokratik rejimlerde yatırımlar konusunda mevcut tehlikelerden birisi, iktidarı elinde tutan diktatörlerin rejim karşıtlarının güçlenmesine yol açabilecek ve kalkınmanın motoru sayılabilecek eğitim ve altyapı yatırımlarına yönelik yatırımları engellemesidir (Castanheira ve Esfahani, 2001:5) Öte yandan demokratik rejimlerde de birtakım kaynakların kamu yararına kullanılmaması ve bu yolla iktisadi büyümenin olumsuz etkilenmesi ihtimali bulunmaktadır. Fakat otokratik ve demokratik rejimler arasındaki temel fark, demokratik rejimlerde, seçim dönemlerinde bu tür faaliyetlerin cezalandırılması ve sistemin kendini düzeltme olanağının bulunmasına karşılık otokratik rejimlerde bu tür bir mekanizmanın bulunmamasıdır. Bu anlamda, demokratik rejimlerde kurumların etkisi ve kurumsal faktörlerin önemi ortaya çıkmaktadır (Castanheira ve Esfahani, 2001:5).

3. Demokratik Seçim Sistemi İle Büyüme Arasındaki İlişki

Acemoğlu ve Robinson (2000) tarihli çalışmasında demokrasinin ekonomik büyüme üzerinde direkt bir olumlu etkisinin olduğu ileri sürülmüştür. Kurdukları modelde, çoğunluğa dayalı oy sistemlerinin (systems of majority voting) bir ülkenin beşeri sermayesini (eğitim ve beceri) ve büyüme oranlarını iki yolla artırdığı iddia edilmiştir. İlk olarak, çoğunluğa dayalı oy sistemi (systems of majority voting) ile insanların doğrudan doğruya daha fazla eğitimi oyladığı, vergileme planları için oylama ile zenginlerden fakirlere doğru bir gelir transferinin de oyladığı ileri sürülmüştür. Dolayısıyla demokrasilerin fakir sınıflar açısından mevcut kaynakları ve eğitim olanaklarını artırdığı iddia edilmiştir. Öte yandan, çoğunluğun oyu (Majority voting) demokrasinin büyüme oranlarını düşürdüğü doğrultusunda iki temel argümanı da içermektedir. Acemoğlu ve Robinson (2000) ve Persson ve Tabellini (1994) tarihli çalışmaları demokratik rejimlerde yaşayan insanların, vergilerin yeniden dağılımı için yaptıkları oylamanın güdülerini düşüreceği (decreasing incentives), dolayısıyla çoğunluk kuralının geçerli olduğu ülkelerde, bu kuralın bulunmadığı ülkelere göre büyüme oranlarını düşüreceği iddia edilmiştir (Minier, 2001: 86).

3.1. Seçmen Dağılımı ve Ekonomik Büyüme

Farklı seçmenler politik sonuçlar üzerinde farklı tercihlere sahiptir. Politikacılar çeşitli politika seçenekleri oluşturarak, seçmenlerin çoğunluğunun desteklediği politikayı uygulama eğilimi içerisinde bulunurlar. Demokratik oluşumlarda, bu yaklaşım, farklı ekonomik büyüme modelleri ile birleştirilerek seçmen dağılımı ve büyüme yönelimli kamu politikaları arasındaki ilişkiyi açıklamakta kullanılır. Büyüme sürecinde eşitsizliğin rolünü açıklamada hakim yaklaşım budur. Bunun ortaya çıkardığı sonuç ise, ortalama seçmen (median voter) çıkarlarının eşitsiz bir toplumda yeniden bölüşümü gerektirdiği ve bunun yatırımları ve verimliliği azaltacağı sonucudur (Castanheira, 2001: 4).

Alesina ve Rodrik bölüşüm ve büyüme arasındaki ilişkileri açıklamak için kurdukları modelde, servet (gelir) dağılımının eşit olmadığı demokratik rejimlerin, gelir dağılımının eşit olduğu demokrasilere göre düşük bir büyüme düzeyi getirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Bunun nedeni gelir dağılımının eşit olmadığı toplumlarda,

işçi sınıfının sermaye üzerine yüksek vergiler koyacak yönetimleri seçme eğiliminde olmasıdır (Alesina, ve Rodrik, 1991: 37).

3.2. Çoğunluk Kuralı ve Ekonomik Büyüme

Çoğunluğa dayalı demokrasilerde ekonomik büyümenin söz konusu rejimden olumsuz etkileneyeceği şeklindeki iddia ancak belli varsayımlar atında geçerli olabilecektir. Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki çoğunluk kuralı heterojen toplumlarda uygulandığı zaman ekonomik büyümeyi olumsuz etkileyecektir. Bununla birlikte, homojen toplumlarda çoğunluk kuralının ekonomik büyümeyi engelleyeceği yönündeki iddia doğru değildir.

4. Demokratik Kurumlar ve Büyüme Arasındaki İlişki

Bir diğer önemli nokta sahip olduğu gücü kötüye kullanarak, kaynakları kendi kişisel çıkarları için tahsis etme eğiliminde olan politikacılar ile halk arasındaki mücadeledir.

Rivera-Batiz güçlü demokratik kurumların yolsuzluk faaliyetlerini kısıtlayarak yönetimi etkiledikleri, yolsuzluk faaliyetlerinde düşüşün ise teknolojik değişimi özendirmediği ve ekonomik büyümeyi desteklediğini ileri sürmüştür. 1960-1990 yılları arası dönemde, yatay kesit verileri kullanarak yapılan çalışmada, demokrasinin toplam faktör verimliliğinin önemli bir belirleyicisi olduğunu, bununla birlikte pozitif bir ilişkinin varlığı için kaliteli bir yönetim ile birleşen, güçlü demokratik kurumların varlığının da şart olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada, yönetim kalitesinin demokratik ülkelerde yüksek olduğu saptanmış ve güçlü demokratik kurumların yolsuzluk faaliyetlerini kısıtlamaları yolu ile yönetimi etkiledikleri bulgusuna ulaşılmıştır. Son olarak yolsuzluk yeni sermaye malı satan firma ve girişimciler üzerine konulmuş bir vergi olarak düşünülmüş ve bunun söz konusu firma ve girişimcilerin buluş ve teknolojik değişim ile motivasyonlarını düşürdüğü sonucuna ulaşılmıştır (Rivera, 1999 : 104).

4.1. Kurumsal Yapı ve Ekonomik Büyüme

Kurumsal yapının sahip olduğu özelliklerin ekonomik büyüme üzerinde önemli etkileri bulunmaktadır. Zayıf bir kurumsal yapının varlığı ekonomik büyüme üzerine olumsuz etki yapmaktadır. Kurumsal yapı, üretim sürecinde hem dönüşüm maliyetleri hem de işlem maliyetleri üzerine yapılacak harcama miktarı açısından önemli olması nedeniyle ekonomik büyümeyi etkilemektedir. Örneğin işlem maliyeti mülkiyet haklarına veya hukuk kurallarına güvenilmediği zaman çok yüksek olabilecektir. Bu tür bir kurumsal yapı içerisinde firmalar küçük ölçekli üretime, çeşitli imkanları elde edebilmek için illegal veya kayıt dışılığa yönelebileceklerdir. Öte yandan dönüşüm maliyetleri, sözleşmelerin veya anlaşmaların uygulanmaması nedeniyle yüksek derecede artabilecektir. Bunun anlamı, firmaların ucuz teknoloji kullanan daha az etkin ve daha az rekabetçi olmaları demektir (Aron, 2000 : 104).

Genel hatları ile, kurumsal yapının ekonomik büyüme üzerinde etkisi şu kanallarla ortaya çıkmaktadır. Öncelikle, kurumsal kalite (mülkiyet haklarının uygulanabilirliği), siyasi istikrarsızlık (ayaklanmalar, darbeler v.b), siyasi rejimlerin özellikleri (seçimler, yasama ve yürütme gücü), sosyal sermaye (sivil faaliyet ve

organizasyonların gücü), sosyal özellikler (tarihsel, dinsel, etnik ve gelir düzeyindeki farklılıklar) v.b göstergeler yolu ile kurumsal yapının ekonomik büyüme üzerindeki etkisi araştırılabilmektedir (Aron, 2000 : 100).

4.1.1. Kurumsal Kalite

Olson, ülkeler arasındaki ulusal sınırların farklı ekonomik politika ve kurumların sınırlarını çizdiğini, dolayısıyla ülkeler arasındaki ekonomik performans farklılıklarını donanımlarındaki farklılıklarla açıklamaktan çok ülkeler arası ulusal politika ve kurumların kalitesindeki farklılıklardan kaynaklandığını ileri sürmektedir. Olson, ulusal sınırların, bir yandan, kişi başına düşen verimli kaynakların sınırlarını öte yandan, kamu politikaları ve kurumlardaki farklılıkların sınırlarını belirlediğini ileri sürmüştür. Bu anlamda, en iyi kurum ve politikalara sahip ülkelerin, sahip oldukları potansiyelin büyük bir bölümünü başarabilirken diğer ülkeler veya daha kötü kurum ve politikalara sahip olan ülkeler, sahip oldukları potansiyelin altında kalırlar. Olson, ekonomik performansı teşvik eden yapı olarak kurumların kısa dönem ekonomik politikalara değil, uzun dönem kurumsal düzenlemelere bağlı olduğunu ileri sürmüştür. (Olson, 1996 :5-6, 19).

Sonuç olarak, Olson'nun yaklaşımında, ülkeler arası gelir farklılıkları ülkelerin ekonomik politikaları ve kurumların arasındaki farklılıklardan kaynaklandığı yönünde bir eğilim söz konusudur.

Amprik çalışmalarda kurumsal kalitenin belirlenmesinde ön plana çıkan unsurları sıralayacak olursak, yolsuzluk düzeyi, bürokratik etkinlik, sözleşmelerin uygulanabilirliği, etkin yargı sistemi, sözleşme güvencesi ve mülkiyet hakları ve siyasi kredibilite, olarak sıralayabiliriz.

4.1.2. Siyasi İstikrarsızlık

Siyasi istikrarsızlık kavramı ile kastedilen ayaklanma, darbe, sivil savaş, rejimin sürekliliği ve yönetimlerdeki değişim sıklığıdır.

Aron siyasi istikrarsızlığın yatırımların aracılığı ile ekonomik büyümeyi etkilediğini iddia etmiştir. Aron, siyasi istikrarsızlığın yatırımların hacmi ve etkinliğini azaltarak, ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediğini, bununla birlikte, kişi başına düşen gelirdeki düşüşün de politik istikrarsızlığı artırdığını ileri sürmüştür (Aron, 2000 : 103). Gounder (1998) askeri politikaların Fiji'nin kalkınması üzerine etkilerini incelemiş ve askeri darbelerin düşük bir büyümeye, vasıflı işgücünün göç etmesine, yabancı ve özel yatırımların düşmesine, yerli paranın değer kaybetmesine ve döviz rezervlerinin tükenmesine yol açtığını saptamıştır Gounder, 1998 :)

Lipset herhangi bir rejimin sürekliliğini o rejimin ekonomik performansına bağlı olduğunu ve ekonomik krizlerin, diktatörlükler kadar demokratik rejimleri de tehdit ettiğini, fakat demokrasi ve diktatörlükler arasındaki temel farkın demokrasilerde rejim değişikliğine gitmeden yönetimi değiştirebilme imkanının var olduğunu iddia etmiştir (Przeworski ve Limongi, 1993: 8).

Son olarak Clague kısa dönemli demokratik rejimlerin, uzun dönemli demokratik rejimlere göre mülkiyet haklarını daha az koruduklarını bununla birlikte uzun dönemli demokrasilerin mülkiyet haklarını korumada en iyi rejim türü olduğunu ileri sürmüştür. Bu anlamda, uzun dönemli demokratik rejimlerin ekonomik büyümeyi,

sağladıkları mülkiyet hakları ve bunun sürekliliği yolu, en iyi destekleyen rejimler olduğunu savunmuştur (Aron, 2000 :126).

4.1.3. Siyasi Rejimlerin Özellikleri

Kurumsal yapıyı etkileyen bir diğer faktör siyasi rejimlerin özellikleridir. Siyasi rejimlerin özellikleri ile kastedilen bir ülkede geçerli olan seçim sistemi, anayasa ve yürütme gücünün sahip olduğu özelliklerdir. Özellikle seçim sisteminin, siyasal partilerin birbiriyle rekabet edebileceği bir sistem olması önemli bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır.

Bununla birlikte, seçim sistemi ile ilgili kuralların, yasaların, anayasaya uygun bir şekilde konulması veya değiştirilmesi gerekmektedir. Öte yandan, bir rejimin demokratik sayılabilmesi için yönetimin doğrudan veya dolaylı bir şekilde genel bir seçimle iktidara gelmesi gerekmektedir (Alvarez, ve Cheibub, 1996: 3).

Sonuç olarak, siyasi rejimlerin sahip oldukları özellikler, bir ülkenin ekonomik performansını belirleyen, demokratik bir kurumsal yapının temel belirleyicilerinden biridir.

4.1.4. Sosyal Sermaye

Coleman, sosyal sermaye, iki veya daha çok birey arasında güvene dayalı ilişki ve kuralların paylaşımı şeklinde tanımlamıştır (Blomkvist, 2002 : 3). Sosyal sermaye de kurumsal yapının ve dolayısıyla ekonomik performansın belirlenmesinde önemli bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır.

Helliwell ve Putnam, İtalya'da, 1960-1970 yılları arasındaki dönem kapsayan ve bölgeler arası gelir farklılıklarını açıklamak için yaptıkları çalışmada, sosyal sermayenin yüksek olduğu bölgelerde yakınsamanın hızlı ve denge gelir düzeyinin yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır (Helliwell ve Putnam , 1995 : 295-307).

4.1.5. Sosyal Özellikler

Dani Rodrik "Total Factor Productivity Growth Controversies Institution, and Economic Performance" adlı çalışmasında gelir, eğitim ve etnik ve dilsel ayrımlarla söz konusu indekslerle birleştirmiştir. Sonuç olarak kurumsal kalite, eğitim ve gelir ile birlikte artarken etnik dilsel ayrımlarla birlikte düşmektedir. Başka bir ifadeyle, gelir dağılımındaki aşırı bozukluklarla birlikte etnik-dilsel bölünmeler, sosyal bölünmelere yol açmaktadır Bu durum söz konusu toplumların kaliteli kurumsal yapılar oluşturmalarını engellemektedir (North, 1997 : 3).

4.1.5.1. Gelir Dağılımı

Kuznet, büyümenin toplum içerisindeki sosyal grupların pozisyonlarında görece bir değişim yaratacağını ve bu görece değişimin birtakım çatışmalara gebe olacağını ileri sürmüştür (Johannsen, 2002 : 4). Özellikle demokratik rejimlerde kaynakların yeniden dağılımı konusunda ortaya çıkabilecek çatışmaların ekonomik büyümeyi olumsuz etkilemesi söz konusu olabilmektedir.

Bano gelir dağılımındaki eşitsizlik ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin Kuznets eğrisini doğruladığını, başka bir ifadeyle gelir dağılımındaki eşitsizliğin

kişi başına gelir arttıkça önce artacağını daha sonrada düşeceğini iddia etmiştir (Barro, 2002: 8).

Gelir dağılımı ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkide, ekonomik büyümenin başlangıç düzeyinde gelir dağılımındaki aşırı bozukluğun yüksek tasarruf düzeyine yol açacağı bununda yüksek bir fiziksel sermaye birikimi sağlayacağı ve sonuçta yüksek bir ekonomik performansın sağlanabilecektir. Ekonomik büyümenin ilerleyen aşamalarında ise beşeri sermaye birikiminin ekonomik büyümenin motoru olacaktır Bu anlamda. Ekonomik büyüme ve gelir dağılımı ilişkisi birkaç kanalla kurulabilir.

İlk olarak doğrudan etki diyebileceğimiz tasarruf etkisidir. Burada gelir dağılımındaki eşitsizliğin sermaye birikimini arttıracığı çünkü zenginlerin yüksek marjinal tasarruf eğilimine sahip olmaları, bunun da ekonomik büyümeyi destekleyeceği iddiasıdır (Thorbecke ve Charumilind. 2002: 1483).

İkinci olarak, dolaylı etki olarak adlandırılabilir, yeniden bölüşüm ve sosyo politik kanallardır. Yeniden bölüşüm, dört temel eğilimi içerisinde barındırmaktadır. Bu eğilimlerden birincisi, maliye politikası eğilimidir. Gelir dağılımında belli bir eşitliği sağlamış toplumların, yeniden bölüşümü gerektirecek politikalara ihtiyaç duymayacakları dolayısıyla hızlı bir ekonomik büyüme sağlayacakları iddiasıdır. İkinci olarak sosyo-politik istikrarsızlık yaklaşımı sosyo politik istikrarsızlığın azaltılması ile hızlı bir ekonomik büyümenin sağlanabileceğini ileri sürmektedir. Üçüncü olarak. İçsel doğurganlık yaklaşımı, gelir dağılımındaki bozukluğun azalması ile doğurganlığın azalacağını bunun da ekonomik büyümeyi hızlandıracağı ileri sürülmektedir. Son olarak, eğitimde borçlanabilme yatırım-kısıllamaları ve fiziksel sermaye" yaklaşımı, borçlanmanın bulunmadığı durumlarda zenginlerden yoksullara doğru yeniden bölüşümün, bireylerin beşeri sermaye üzerine yapacakları yatırımları arttıracığını ve sonuçta bunun da ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkileyeceğini ileri süren bir yaklaşımdır (Thorbecke ve Charumilind, 2002 : 1484).

Dolaylı etkilerden sayılabilecek sosyo-politik kanallardan, sosyal çatışma kanalı, gelir dağılımındaki bozukluk, mülkiyet haklarına yönelebilecek politik ve sosyal çatışmalara yol açabileceği bu durumun yatırımları azaltarak ekonomik büyüme üzerinde olumsuz bir etki yaratacağı öngörülmektedir. Demokratikleşme ise gelirin yeniden bölüşümü yolu ile dolaylı olarak da eğitim, sosyal ve siyasal istikrarı sağlayabilecektir. Bu durum ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkileyecektir. Politik istikrarsızlık ise yaratacağı ortam nedeniyle ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkilerken, gelir dağılımındaki eşitlik politik istikran arttıran, dolayısıyla ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkileyen bir olgu olarak ortaya çıkmaktadır.

4.1.5.2. Etnik Farklılıklar

Demokratik kurumların bulunmadığı ülkelerde farklı etnik grupların bulunması ve bu grupların arasındaki mücadele söz konusu ülkenin ekonomik performansını etkilemektedir. Bu anlamda, etnik gruplara dayalı siyasi parti ve yapılanmanın ile birlikte demokratik olmayan kurumlar ekonomik istikran ve ekonomik özgürlükleri etkilemektedir.

Bates ve Devarajan, Afrika ülkelerinde, iktidan ele geçiren siyasal partilerin, iktisadi kaynakları kendi yandaşları için yeniden tahsis ettiğini, öte yandan, iktidarın dışında kalan grupların iktidan ele geçirmek için her türlü yöntemi denediklerini ileri sürmüştür. Bu tür bir siyasal yapı içerisinde ekonomik büyümenin gerektirdiği siyasal istikranın sağlanması oldukça zordur (Castanheira ve Esfahani, 2001: 22).

4.1.5.3. Dinsel Farklılıklar

Sekularizasyon hipotezi iktisadi gelişmenin, dinsel bağımlılık düşüşü ile birlikte artacağını iddia etmektedir. Burada dini bağımlılık kiliselere katılma ve dini inançlarla ölçülmektedir. Araştırmalar daha ileri olan ülkelerin insanların dine eğilimlerinin daha az olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Fakat, dindarlıktaki azalmayı insanın yaşam kalitesini düzelteren bir unsur olarak ele aldığımızda, bunun doğurganlık oranındaki azalmayla ilişkisinin çok belirgin olmadığını söyleyebiliriz (Barro, 2002 : 25).

SONUÇ

İktisadi büyüme süreci, kalkınma süreci ile birlikte ele alındığı zaman demokratik rejimlerin kalkınma ve/veya büyüme üzerindeki etkisi daha belirgin hale gelmektedir. Ekonomik büyüme ile demokrasi arasında herhangi bir ilişkinin bulunmadığını ileri süren "çatışma yaklaşımı" aslında ekonomik büyümeyi kalkınma probleminden soyutlayıp, büyümeyi belli bir dönemdeki gayri safi milli hasıladaki artış olarak ele aldığı için eksik bir yaklaşımdır.

Büyüme ve demokrasi arasındaki ilişkiye bakan teorik ve ampirik düzeydeki çoğu çalışma, büyüme ve ekonomik özgürlük arasında pozitif bir ilişkinin varlığını kabul etmektedir. Ekonomik özgürlüklerin korunması ve sürdürülmesi konusunda en iyi rejimlerin demokratik rejimler olduğunu kabul edersek, ekonomik büyüme ve demokrasi arasındaki pozitif ilişkinin daha güçlü olduğunu söyleyebiliriz. Özellikle mülkiyet haklarının korunması bağlamında demokratik rejimlerin önemi ortaya çıkmaktadır.

Demokratik rejimlerin önemli bir özelliği, sağladıkları kurumsal yapı ve çevre ile ekonomik büyümenin motoru sayılabilecek teknolojik değişimi özendirmeleleridir. Ekonomik büyüme sürecinde kurumsal yapının demokratik olması ve değiştirilmesi konusundaki yöntemlerin önceden belirlenmiş olması, ekonomik büyümenin gerektirdiği belirlilik ortamını sağlamaktadır. Bununla birlikte esnek bir demokratik kurumsal yapı, rejim değişikliğine gitmeden yönetimlerin değiştirilebilmesine ve sistemin kendini düzeltmesine olanak vermesi açısından da önemlidir.

Sonuç olarak, demokratik rejimler dar anlamda ekonomik büyümeyi, geniş anlamda da kalkınmayı destekleyen ve sürdürülebilir kılan rejimlerdir.

K A Y N A K Ç A

- ALESINA. Alberto ve Dani Rodrik (1991); "Distributive Politics and Economic Growth". NBER VVorkin **Paper**, No 3638.
- ANTONIO. Jose Alvarez ve Mike Cheibub. (1996); "Classifying Political Regimes". Studies in Comparative International Development, Vol. 31, Issue 2
- ARON. Janinc (2000); "Growth and Institutions: A Review of the Evidence". The World Bank Research Observer, sol. 15. no. I.
- BARRO. Robert J. (2002): "Quantity and Quality of Economic Growth". Central Bank of Chile Working Papers. No: 168. s. 8.
- BENJELLOUN. Rachid (2002): "Measuring Economic Freedom". Nathan Associates Inc
- BLOMKVIST. Hans (2002): "Deepening of Democracy: The Importance of Political Regime vs Social Capital", Contribution to the Conference "Consolidation in New Democracies". Department of Government. Uppsala University.
- CARLSSON. Fredrik ve Susanna Lundström (2001); "Economic Freedom and Growth: Decomposing the Effects". Working Paper in Economics, no. 33.
- CASTANHEIRA. Micael ve Hadi Salehi Esfahani (2001); "Political Economy of Growth: Lessons Learned and Challenges Ahead".
- GOUNDER. Rukinani (1998); "How Important Is Democracy And Economic Freedom For Growth?: Empirical Results From Fiji".
- HAAN. Jakob de ve Jan-Egbert Sturm (1999); "On the relationship between economic freedom and economic growth".
- HAAN. Jakob de ve Jan-Egbert Sturm (2000); "Does more democracy lead to greater economic freedom? New evidence for developing countries.

- HELLIWELL, John F. ve Robert D. Putnam (1995); "Economic Growth and Social Capital in Italy", **Eastern Economic Journal**, v. 21, iss 3, pp. 295-307.
- JOHANNSEN, Lars (2002); "The Springboard Model. Presidential authority, democracy, development and economic freedom", **Paper prepared for the 43rd Annual ISA Convention**
- MINIER, Jenny (2001); "Political Institutions and Economic Growth", **Knowledge, Technology, & Policy**, Winter, Vol. 13, No. 4, pp. 85-93.
- NORTH**, Douglass C. (1997); "The Process of Economic Change", <http://tucnak.fsv.cuni.cz/kabe/Theory%20od%20action%20recommended%20papers/north/NORTHeconomic%20change.doc>
- OLSON, Mancur (1996); "Distinguished Lecture on Economics in Government: Big Bills Left on The Sidewalk: Why Some Nations are Rich, and Others Poor", **Journal of Economic Perspectives**, Vo 10, Number 2.
- PRZEWORSKI, Adam ve Fernando Limongi (1993); "Political Regimes and Economic Growth", **Journal of Economic Perspectives**, vol 7, Issue 3.
- RIVERA-BATIZ, Francisco L. (1999); "Democracy, Governance And Economic Growth: Theory and Evidence".
- SIROWY, Larry ve Alex Inkeles (1990); "The Effects Of Democracy On Economic Growth And Inequality: A Review", **Studies in Comparative International Development**, Vol. 25, Issue 1.
- SVENSSON, Jacop (1998); "Investment, Property Rights and Political Instability: Theory and Evidence", **European Economic Review**, 42.
- THORBECKE Erik ve Chutatong Charumihnd (2002) ; Economic Inequality and Its Socioeconomic Impact, **World Development** Vol. 30, No. 9.
- TORNELL, Aaron (1997), "Economic Growth and Decline with Endogenous Property Rights", **Journal of Economic Growth**, 2: pp. 219-250.